

İçerdekiler’de İktidar: Devlet, Aydın, Toplum

Power at *İçerdekiler*: The State, Intellectual, and Society

Saime KEMERCİ 

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul,
Türkiye



ÖZ

Melih Cevdet Anday tarafından gerçek bir olaydan hareketle kaleme alınan *İçerdekiler* oyunu, siyasi ve toplumsal içerikli bir oyundur. Komiser, Tutuklu ve Kız olmak üzere üç sembolik karakterin yer aldığı oyunda, bir bildiri sebebiyle üç yüz kırk beş gündür tutuklu olan bir öğretmenin direnişine yer verilir. Oyun boyunca söz konusu direniş yer yer kırılır fakat Tutuklu, yeniden gücünü toplayarak direnişine devam eder. Oyunda karşımıza çıkan temel meselelerden biri ise, çalışmanın da temelini oluşturan, iktidar ve buna bağlı olarak güç ve bu iktidarın/gücün kullanılış şeklidir.

İktidar kavramına dair genel bir bilgi verilmesinin ardından oyundaki karakterlerin temsil ettiği devlet, aydın ve toplumun iktidarlaşması yahut direncini kaybederek itaatkâr bir hal alması incelenmiştir. Karakterlerin iktidar kurarken kullandıkları gücün şekilleri üzerinde de durulmuş ve eser içerisinde örneklerle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İçerdekiler*, Melih Cevdet Anday, iktidar, güç

ABSTRACT

Written by Melih Cevdet Anday, based on a real event, the play *İçerdekiler* is a play with political and social content. In the play, in which three symbolic characters, namely the Commissioner, the Prisoner, and the Girl, feature the resistance of a teacher who has been imprisoned for 345 days. During the game, the resistance is broken in places, but the prisoner continues his resistance by gathering his strength again. One of the main issues that we come across in the play is the power and accordingly the power and the way this power is used, which also forms the basis of the work.

After giving a general information about the concept of power, the state, intellectuals, and society represented by the characters in the play are examined whether they gain power or lose their resistance and become obedient. The forms of power that the characters use while establishing power are also emphasized and shown with examples from the work.

Keywords: *İçerdekiler*, Melih Cevdet Anday, potency, power

Giriş

Melih Cevdet Anday’ın ilk olarak 1965 yılında yayımlanan *İçerdekiler* oyunu, Komiser, Tutuklu ve Kadın karakterleri arasında geçer. İki perdeden oluşan oyun, Komiser’in odasında ve tek bir gün içerisinde tamamlanır. İlk perdede üç yüz kırk beş gündür tutuklu olan bir öğretmenin kabul etmediği bir suçlu itiraf etmesi için Komiser’den gördüğü baskı anlatılır. Tutuklu’nun tüm direnişine rağmen direnişinin çözüldüğü tek bir konu vardır ki o da cinsel arzularıdır. İkinci perdede ise cinsel arzularını bastırmak için eşini bekleyen Tutuklu’nun, karşısında baldızını bulmasına ve cinsel arzusunu gidermek için baldızına birliktelik teklif etmesine yer verilir. İlk perdede yer alan Komiser’in ikna çabaları ikinci perdede Tutuklu tarafından gerçekleştirilir.

Eserin başında, “Olay, polislin tevkif kararı olmadan herhangi bir kişiyi süresiz olarak tutuklu bulundurabileceği bir ülkede geçer.” ifadesi yer alır. Anday, gerek karakterlerin isimsiz olmasıyla gerekse zaman ve mekandan uzak bir oyun oluşturmasıyla okurun dikkatini tamamen oyunun içerisinde yer alan iktidar çatışmasına odaklar. Karakterlerin belli bir zamana ve mekâna hatta genel anlamıyla belli bir millete mensubiyetlerinin olmaması yazar tarafından bilinçli olarak meseleyi evrenselleştirilme arzusuyla yapıldığı düşünülebilir. Fakat 1995 yılında düzenlenen ve Melih Cevdet’in de dâhil olduğu “Melih Cevdet

Geliş Tarihi/Received: 23.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 21.02.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Saime KEMERCİ

E-mail: saime@kemerci.net

Cite this article as: Kemerci S. (2023).

Power at *İçerdekiler*: The State, Intellectual, and Society. *Journal of Art and Iconography*, 4(1), 37-41.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Anday Günleri”nde, Turgut Özakman kahramanların isminin olmasına dair şöyle bir çıkarımda bulunur:

“... Çünkü bir konuyu, belirsiz bir zaman ve mekânda geçirtmekle, ya da bir erkek karaktere Ali yerine, 1.ADAM, bir kadın karaktere Kırmızılı Kadın demekle, evrensellik sağlanamayacağını Anday, hepimizden daha iyi bilir. Asıl amacının şu olduğuna inanıyorum:

Yanılıyorsam, beni düzeltereğini ümit ederim.

Dikkatimizi, yalnız ele aldığı durumla bağlı tutmak istiyor. Tersini yapsa, yani başka ayrıntılı ve çok kanallı bir anlatım yolu seçseydi, zamanı ve olayın geçtiği ülkeyi belirtecek birçok bilgiye ister istemez yer vermek, fonda akıp giden toplumsal olayları aktarmak, bunun için de belki oyununa yeni kişiler eklemek zorunda kalacaktı.” (Özakman, 1995, s. 184)

Özakman’ın da dediği gibi Anday, kahramanlardan ziyade hikâyedeki çatışmaya, probleme dikkat çekmek ister. Her ne kadar oyundaki Komiser, Tutuklu ve Kız; *İçerdekiler* oyununun “Komiser”i, “Tutuklu”su ve “Kız”ıysa da karakterler aynı zamanda bir temsil olarak da okunabilir. Yapılacak incelemenin temelinde de işte bu temsil meselesi vardır. Eser, karakterlerin temsil ettiği iktidar, toplum, aydın üçgeninde ve onların iktidar mücadeleleri çerçevesinde okunmaya müsaittir.

Oyunun yazılış süreci ise Melih Cevdet Anday tarafından şöyle anlatılır:

“*İçerdekiler* adlı oyunumun konusu, Adnan Veli’nin hapis-hanede tanık olduğu bir olaydan kaynaklanır: Sorgucunun tutukluyu tutukevlerinde eşi ile birleştirme önerisindeki gizli tuzak. Bununla ne yapacağımı bilmiyordum, başlangıçta, ama yazacağım oyunun gerilimini bir anda duymuştum. Sadece oyun olabildi bu. Öyle ki, birinci perdeyi bir haftada yazıp bitirdikten sonra asıl sorunla karşı karşıya kaldım: Tutuklu, komiserin ona uyguladığı sorgulama yöntemini baldızına uygulayacaktı. Konunun getirdiği mantıksal zorunluluktan bu. Elde etmek isteyen zalim oluyordu.” (Anday, 1984, s. 251)

Melih Cevdet’in de vurguladığı gibi oyun boyunca karakterler arasında bir güç yarışı ve buna bağlı olarak iktidar olma çatışması söz konusudur. İlk perdede iktidar olan ve gücü elinde bulunduran kişi Komiser, iktidarın uygulandığı alan da Tutuklu’yen ikinci perdede Tutuklu kendi iktidarını Kız’ın üzerinden oluşturur.

Kelime anlamı olarak “bir işi yapabilme gücü, erk, kudret; bir işi başarabilme yetki ve yeteneği; devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi; bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar” (<https://sozluk.gov.tr/?kelime=>) anlamlarına gelen iktidar kavramı, Zarka’ya göre insanın arzuladığı tek şeydir (Zarka, 2012, s. 10). Bertrand Russel, iktidarı “en geniş anlamıyla gerek insan gerek insandan başka şey olarak dış dünya üzerinde istenilen etkileri yaratma gücüne sahip olma” (Russel, 2004, s. 247) şeklinde tanımlar. Siyasi anlam dışında genel bir iktidar kavramından bahseden Ahmet Cevizci ise iktidarı, “etkide ya da eylemde bulunma imkânı veren hukukî, siyasal yahut ahlaki güç; A’nın B’yi, B’nin yapmayı tercih etmediği bir şeyi yapmaya zorlama gücü” (Somuncu, 2015, s. 31) diye açıklar. Böylece iktidarla beraber vurgulanan “güç” ve buna bağlı olarak otorite iktidarın temel taşlarını oluşturur. Ahmet Cevizci’nin tanımlamasından da anlaşıldığı üzere iktidar kavramında normal bir güçten ziyade zorlayıcı bir güç söz konusudur. Bu kavramlar hegemonyayı, hegemonya ise beraberinde baskı kurabileceği, tahakküm altına alabileceği bir toplumu gerektirir (Oskay, 2020, s. 1).

İktidar denilince akılda beliren isimlerden biri olan Foucault, iktidarı sadece özerk bir sorun olarak görmez ve kavramın sınırlarını genişletir. Foucault için iktidar, insanın olduğu tüm yer ve zamanlarda varlığını koruyabilir. Hükmedilenin var olduğu her yerde bir hükmedenin/iktidarın varlığı da şüphesizdir (Yücel Spahiu, 2002, s. 277). Foucault; iktidar kavramını, bireyin en küçük parçasına kadar nüfuz eden, hâl ve tavırlarına ve günlük yaşamına sızan bir mekanizma olarak görür (Revel, 2012, s. 24).

Foucault’nun iktidar düşüncesi Eagleton tarafından şöyle açıklanır:

“Michel Foucault ve onun müritlerinin görüşüne göre, iktidar, ordu ve parlamento ile sınırlı bir şey değildir: iktidar, bundan öte, en mahrem sözcüklerimize, en örtük hareketlerimize bile sızan, her tarafa yayılmış tanımlanamaz bir güç ağıdır.” (Eagleton, 1996, s. 26)

İktidar kavramıyla beraber düşünülen güç kavramı da iktidarın içinde yer alır. Hatta öyle ki güç, iktidarı sağlamlaştıran önemli unsurlardandır (Bozkurt, 2021, s. 10). İktidar için ortaya koyulan güç mücadelesi “iktidarlaşma”nın kaçınılmaz bir sonucudur. İktidarı elinde bulunduran kişi her an iktidarı ve buna bağlı olarak gücü de elinden kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu da iktidar ve öteki arasında daimi olarak gerçekleşecek bir mücadeleyi ortaya çıkarmaktadır (Özkaya Karaismailoğlu, 2006, s. 82).

Bunun yanı sıra iktidar halkasında itaat edenler ve itaat etmeyi reddederek direnç gösterenler de önemli iki figür olarak karşımıza çıkar (Zarka, 2012, s. 123). Oyunda da ilk perdede gücü ve genel anlamıyla iktidarı elinde bulunduran Komiser’dir ve iktidarın uygulandığı kişi ise Tutuklu’dur. Tutuklu itaat etmeyi reddeder ve direnç gösterir. Fakat arzularına yenik düşmesi direncinin kırıldığı bir noktadır. Oyunun ikinci perdesinde ise Tutuklu’nun değiştiğine ve “iktidarlaştığına” şahit oluruz. Bu sefer ise direnç gösteren ve itaat etmeyi reddeden Kız’dır. Kız, tüm direncine rağmen oyunun sonunda Tutuklu’nun iktidarını kabullenir ve itaat eden konumuna geçer.

Devletin İktidarı

İçerdekiler oyunu; mekân olarak polis müdürlüğünde geçmesi ve Komiser, Tutuklu gibi karakterlere sahip olması bakımından daha başlangıçtan itibaren bir devletin iktidarlaşması ve gücü elinde bulundurmasıyla karşımıza çıkar. Şüphesiz ki devletin sahip olduğu iktidar ve güç polis merkezi ile ilk olarak okura sunulur. Ardından Komiser’in her ne kadar “sivil” olsa dahi rahatlığı ve mekâna hükmedişi o anki iktidar oluşunun da göstergesidir. Fakat daha oyun başlar başlamaz Komiser’in amiriyle gerçekleştirdiği telefon konuşması onun iktidarının kırıldığı ilk andır. Komiser, amiri ne derse kabul eder -amirinin yönlendirmeleriyle- Tutuklu’nun neredeyse bir yıldır konuşmamasının kendi suçu olduğunu onaylar. Telefon görüşmesi ardından kendi emrindekilere karşı tavrı ise oldukça hükmedici ve kabadır (Anday, 1965, s. 6). Böylece devlet yapılanmalarında basamaklar arttıkça gücün ve iktidarın kuvvetlendiği net bir biçimde okura gösterilir.

Devlet iktidarının temsilcisi olarak karşımıza çıkan Komiser, Tutuklu ile konuşması esnasında “Otur yerine!” (Anday, 1965, s. 12) ifadesini kullanır ve farklı yerlerde de ayakta konuşulmasından hoşlanmadığını yineler. Böylelikle fiziksel olarak da gücü elden bırakmak istemeyen Komiser, Tutuklu’ya karşı bir hayranlık yahut takdir duyduğunda hemen ayağa kalkar ve âdeta iktidardan bağımsız olarak fiziksel gücünü de kendine hatırlatır: “Ben seni konuşturacağıma, sen beni konuşturuyorsun. Öyle bir büyü var

sende... İnsan senin karşısında doğru olmak istiyor. (Ayağa kalkar.) Bak! Kimi zaman iyi olmayı yakıştıramıyorum kendime. İyi olursam, kendim olmaktan çıkacağım sanıyorum..." (Anday, 1965, s. 19)

Heyecanlandığı anlarda Tutuklu da ayağa kalkar (Anday, 1965, s. 11) ve adeta bir "güç" olduğunu vurgulamaya çalışır. Heyecanlandıklarında ayağa kalkışları ve oyunun en başında geçen "Aralarındaki mücadele sanki heyecanlanıp heyecanlanmama mücadelesidir." (Anday, 1965, s. 7) ifadesi Komiser ve Tutuklu arasında oyun boyunca ara ara görünür olan iktidar mücadelesinin göstergesidir.

Eserin birinci perdesinde devletin temsili olan Komiser, iktidar oluşunu zalimce ve kendi çıkarına uygun bir biçimde kullanır. Böylece iktidarın/hâkimin elinde bulunan güç âdeta bir işkence aleti gibi gösterilir. Komiser, Tutuklu'nun konuşmasına karşılık eşiyile buluşturacağını ve cinsel bir yakınlığa müsaade edeceğini söylemesine rağmen sinirlendikçe bu kararından vazgeçer:

"Oğlum, iş başka, insanlık başka! Sana insanlık da yaramıyorsa, peki, git aşağı, karın gelirse bırakır çamaşırlarını döner. Hadi!" (Anday, 1965, s. 11)

Komiser'in Tutuklu'nun isteklerini yapması yine kendi çıkarını düşünmesinden dolayıdır. Başka tutuklulardan ve onların isteklerinden bahsedilen bir yerde Tutuklu, herkesin isteğini verip vermediklerini sorar, Komiser de "Yok canım... Alay mı ediyorsun? İstediyini verirse belki söyler diye düşünürüz kimi zaman, veririz." (Anday, 1965, s. 23) ifadesini kullanır. Böylelikle hükmettiklerine bir yardım amacı taşımadığını açıkça dile getiren Komiser, sadece kendi çıkarına uygun olan eylemlerde bulunur.

Güçü elinde bulunduran devlet, aydına karşı bakışını da oyun içerisinde ortaya koyar. Komiser'e göre, Tutuklu'nun itirafının neredeyse bir yıldır gerçekleşmemiş olmasının tek nedeni "inat"tır. İnat ise tamamen akılla ilişkilidir:

"(...) bu inat denilen şey akıldan geliyor azizim. Akıllı, okumuş yazmış adamlar inatçı oluyor." (Anday, 1965, s. 13)

Komiser, üç türlü tutukludan hoşlanmadıklarını dile getirir. Bunlardan birincisi akrabalar, ikincisi meslektaşlar, üçüncüsü ise okumuş yazmışlardır. Sıralanan gruplarda Komiser, akrabalara ve meslektaşlarına istediği gücü uygulayamamaktan şikayetçidir. Okumuş yazmış olarak nitelendirdiği aydın takımından ise "inat" ettikleri, "mantık oyunları" oynadıkları ve "ağzı laf yaptığı" için hoşlanmaz. Ayrıca aydının konuşmaması ve böylelikle bir direnç göstermesi de yine iktidarın gücüne zarar veren bir problemdir. İktidarı elde bulunduran devlet, her ne kadar aydının akla dayalı tavırını eleştirse de aslında gizli den gizliye aydınla bir iktidar mücadelesi içerisindedir. "O beyannameyi yazmak benim elimden gelseydi polis olur muydum? Yazar olurdu sözgelisi." (Anday, 1965, s. 15) ifadesinde de okur yazar olmanın daha üst olduğunu kabul eden Komiser, aydın sembolü olan Tutuklu'nun suçu kabul etmemesini iktidarına bir saldırı olarak değerlendirir. Fakat Komiser kendi çocuğundan bahsederken "Senin gibi olacağına benim gibi olsun daha iyi." (Anday, 1965, s. 25) ifadesini kullanır. Böylelikle aslında öykündüğü şeyi küçük görerek değersizleştirmeye de gayret eder. Aydın, belki hükmeden konumunda değildir fakat bildiklerini saklaması ve bu uğurda konuşmamasıyla bilginin gücünü elinde bulundurur. Konuşmadığı ve bildiklerini anlatmadığı sürece de bu gücün devletin elinde olması mümkün değildir. Komiser, hükmeden konumunda olmasıyla pek çok şeye sahip olsa da bilginin gücüne erişemedikçe tam anlamıyla iktidar olduğuna kani olamaz ve bu da onu öfkelenirir. Bu güce ulaşmak için gerekiyorsa şiddet uygulayabilir yahut istediğini süresiz olarak tutuklayabilir.

Devlet ile aydın arasındaki yer yer görünür olan iktidar mücadelesinde kazanan sürekli değişir. Komiser, Tutuklu'yu konuşturabilmek için eşiyile görüşürme teklifinden bu mücadeleyi kazanma pahasına da olsa vazgeçer. Tutuklu bu karar karşısında müspet yahut menfi herhangi bir duygu sergilemez. Bunun sonucunda da Komiser, öfkelenerek yine kararından vazgeçer ve direnişin sonunda Tutuklu kazanır. (Anday, 1965, s. 30) Tutuklu, "Demek yenilgiyi kabul ediyorsunuz?" (Anday, 1965, s. 38) diyerek devletin aydın karşısındaki yenilgisini somutlaştırır. Fakat Komiser, Tutuklu'ya gücün kimin elinde olduğunu iktidarın kim olduğunu sürekli hissettirir ve durmadan dışarıda beklemekte olan Tutuklu'nun karısını geri yollamakla tehdit eder. Tutuklu, "Alay mı ediyorsunuz? Eziyet bu... Gerçekten olacakmış gibi yapıyorsunuz, sonra da güçlükler çıkarıyorsunuz..." (Anday, 1965, s. 32) ifadeleriyle devletin iktidarı karşısında çaresizliğini kabul eder.

Aydının İktidarlaşması

Tutuklu, Komiser tarafından okumuş yazmış olarak nitelendirilmesiyle aydın tipinin bir temsilidir. İlk perdede konuşmaması ve bildiği şeyleri paylaşmaması bakımından sadece bilgi gücünü elinde bulunduran aydın, asıl iktidar oluşunu ikinci perdede ortaya koyar. Tutuklu, ilk perdede Komiser'le arasında geçen diyaloglarda devletin eleştirisini yapar. Devletin; doğruyu bulmanın peşinde olmadığını, suçu kabul etmesini beklediğini, karşılığını alsa dahi bir iyilik yapmayacağını dile getirir. Tutuklu, devlet temsili olan Komiser tarafından sağlam durması ve çözülmemesinden dolayı takdir edilse de aslında kendini sanıldığı gibi görmez. Cinsel açılarından dolayı çözülmesine "Ruhumun böylesine çökeceğini hiç ummazdım." (Anday, 1965, s. 20) ifadeleriyle şaşırır ve bu durumu içten içe kendine yakıştıramaz.

Tutuklu'nun eşini beklerken baldızının gelmesiyle yıkılışı birinci perdenin sonunda gözler önüne serilir. Bu yıkılışın tersine ikinci perdede Tutuklu yani aydın iktidarlaşır. Kız'la iletişiminin ilk anlarında "Otursana! Ayakta durma!" (Anday, 1965, s. 43) ifadesini kullanan aydın, böylece Komiser'in iktidar kurarken kullandığı dili taklit etmeye başladığının ilk sinyallerini verir. İktidarın devletin elinde olduğu sahnelerde Komiser'in elinde sembolik olarak görülen leblebi, aydının iktidarlaşmasıyla Tutuklu'nun elinde görülür (Anday, 1965, s. 50).

Diyalog devam ettikçe aydının Kız'a karşı tavırları da gittikçe sertleşir. Diyalogun ilk anlarında sadece ayakta durmaması ve oturmasına dair komutlar veren aydın, biraz sonra bağırarak "Konuş, konuş! Durma, boyuna konuş!" (Anday, 1965, s. 44) komutunu verir. Tavırlarındaki iktidarlaşma bununla sınırlı kalmaz. Baldızının sözlerini anlamamış olmasına öfkelenen Tutuklu, "Sen beni aptal yerine mi koyuyorsun?... Akınlı kullansana biraz!" (Anday, 1965, s. 45) gibi ifadelerle Kız'ı aşağılar. Hatta Kız'a "Anladım, anladım, kes, uzatma!" (Anday, 1965, s. 45) diyerek birinci perdenin aksine oldukça kaba bir "iktidarlaşmış" aydın temsili oluşturur.

İktidarlaşmanın getirisi olarak kabalıktan aydın, perde boyunca iktidar oluşunu toplum üzerinden eleştirisiyle de sağlamaya çalışır. Topluma dair eleştirisini içeride ve dışarıda olma durumu üzerine kuran Tutuklu, dışarıda yaşayanların ezberle yaşadıklarını dile getirir ve onları "gerçeği görmemekle" suçlar (Anday, 1965, s. 45). Aydına göre dışarıdakiler toplumun temsildir ve aslında özgür kuşlardır fakat buna rağmen göremezler, "gelenekler, görenekler içinde kıvranıp" dururlar (Anday, 1965, s. 55).

Oyunun temel çatışmalarından olan Tutuklu'nun Kız'a -eşinin kardeşine- cinsel ilişki teklifi, Tutuklu'yu zalim bir iktidara dönüştüren

bir diğ er önemli noktadır. Birinci perdede devlet, iktidar gücünü kullanarak Tutuklu'ya suç u kabul ettirmek için zalimleşirken ikinci perdede de aydın, tüm iktidarını ve gücünü, sunduğ u teklifi Kız'ın kabul etmesi için kullanır. Kız'ın, Tutuklu'nun eşini düşünerek hayal kurduğ u kanepeye oturmasıyla somutlaş an bu düşünce, Tutuklu'nun tavırlarının gittikçe zalimleşmesine sebebiyet verir. Kız'a korkup korkmadığını sorması ardından hızla kapıyı kilitlemesi ve "Bırak ş u eniş te Lafını... Soyun!" (Anday, 1965, s. 51) gibi emirleriyle aydın, iktidarını kuvvetlendirir. İlk perdede düşünceli, sağ lam, dayanıklı olarak çizilen aydın, ikinci perdede Kız'ı kolundan tutup kanepeye atacak kadar zorbadır. Kız, gitmek için harekete geçtiğ i her an "Otur, otur! Ayakta durma!" (Anday, 1965, s. 55) gibi Komiser'in ifadelerini kullanır. Kız odadan çıkmaya çalıştıkça gücünü kendinde olduğunu "Yarım saat dolunca kapıya vururlar, açarım, gidersin." (Anday, 1965, s. 56) ifadeleriyle açıkça gösteren aydın, zorbalık yaptığı hâlde zorbalıktan nefret ettiğ ini de dile getirir. Komiser'in, Tutuklu'yu suç una inandırmak için ç abalaması gibi Tutuklu da Kız'ı ilişkiye razı etmek için haklılığına inandırmaya çalışır ve âdeta Komiser'in izinden gider.

Aydın hem arzusunu gerçekleştirmek istemesiyle hem de toplumun pek çok kabulünü eleştirmesiyle gittikçe iktidarlaşır ve gücü elinde bulundurur. Eserde bu iktidarlaş ma Kız tarafından "Sizi sorguya çekenler de aynı şeyi yapmıyorlar mı? Kendi bildiklerine, kendi doğ rularına getirmek için tutmuyorlar mı sizi burada? Siz zorbalıktan, demin yaptığınız gibi, beni kolumdan tutup kanepeye fırlatmayı anlıyorsunuz sadece, dayağ ı, işkenceyi anlıyorsunuz. Bir insanı belli bir konuda inandırmaya çalışmak da zorbalık değ il midir?" (Anday, 1965, s. 62) ifadeleriyle açık bir biçimde dile getirilir.

İkinci perdenin sonunda asıl ihtiyacının, bir insanla iletişim kurmak bir diğ eri üzerinde iktidar oluşturmak ve Komiser'le bir süreliğine de olsa yer değ iştirmek olduğunu anlayan Tutuklu, Kız'ın üzerinden sergilediğ i iktidarı "Çünkü sen de bugün, yarım saat sonra içeriden biri oldun çıktın, ona göre düşünmeye başladın. (...) Sen içeri girdin biraz, ben de dışarı çıktım." (Anday, 1965, s. 70) şeklinde belirtir. Komiser'in kapıyı ç almasıyla ilk perdede pek çok yönden gücü elinde bulunduran devlet; aydın ve toplum temsilleriyle ortak bir paydada bulunduğu esnada yeniden iktidarı ele geçirir. Yarım saatlik konuşmanın ardından "Şimdi eskisinden daha kuvvetliyim." (Anday, 1965, s. 71) diyen aydının gücü ve iktidarı da yine bilgi ile sınırlı hale gelir.

İtaatkâr Bir Toplum

Oyunun üçüncü kişisi olan Kız, ablasının hastalanması ile eniştesini ziyarete gelir ve oyunun düğümünü oluşturan teklife muhatap olur. Bunun yanı sıra Kız, tüm toplumsal kabulleri eleştirilen, aydının üzerinde iktidar oluşturduğ u, devlet iktidarını yüz yüze bile gelmeden kabullenen toplumu temsil etmektedir. Her ne kadar yer yer itiraz eden ve kendi taleplerini dile getiren konumda olsa da yine de onun payına hep itaat etmek düşer.

İkinci perdede varlık gösteren toplum temsili olan Kız'ın pek çok kabulü aydın tarafından eleştirilir. Dışarıda ve içeride olma durumu üzerinden "Ne kadar ezbere yaşıyorsunuz dışarıda biliyor musunuz? Hiçbir şeyin gerçeğ ini, ş öyle ucundan olsun, görmiyorsunuz." (Anday, 1965, s. 45) ifadelerini kullanan Tutuklu, toplumun gerçeklere bakış açısını sorgular. Aynı zamanda dışarıdakilerin -toplumun- kukla gibi düzenin içinde oynadıklarını belirten aydın, gerçekleri görememesi ve düşünmemesinden dolayı toplumu "aptal" (Anday, 1965, s. 51) olarak değerlendiren. Aynı zamanda aydının "aklın ş u kadarı yok" (Anday, 1965, s. 51) şeklinde

hitap ettiğ i dışarıdakiler, "akılsız" olmaları bakımından da gücü ve iktidarı elinde bulunduramayacak ve her daim bir baş ka iktidara ihtiyaç duyacaktır, bu bir başkası da aydın için kendisidir.

Aydının toplum üzerindeki eleştirisinin temel hedefi ahlaksal kabullerdir. Aydın, baldızına cinsel ilişki teklifinde bulunan bir eniş te olduğu düşünülüşünde bu oldukça yerindedir. Kendi isteğinin yerine gelebilmesi için toplumun kafasında var olan kabulleri yıkmaya gayret eden aydın, toplumun inadıyla (Anday, 1965, s. 58) karşılaşır. Kızın böylesine bir teklife karşı durması aydın tarafından inat olarak değerlendirilir ve itaatkâr olmaması eleştirilir. Çünkü aydın için toplum, "gizlenmek ve saklanmaktan" baş ka bir şey bilmeyen "düşünmeden konuş an" ve en önemlisi de gerçeklerden korkandır (Anday, 1965, s. 55). Toplumun böyle değerlendirilmesinin tek sebebi ise aydının isteklerine uymaması, itaat etmemesidir. Birinci perdede Komiser tarafından benzer muameleye maruz kalan Tutuklu, gücü elinde bulundurunca aynısını Kız'a karşı uygular. Birinci perdenin aksine tahakküm alanı bu sefer toplumdur.

Bütün bu eleştirilere karşılık Kız'ın gözünde yalancı (Anday, 1965, s. 62) ve zorba (Anday, 1965, s. 55) bir aydın temsili oluşur. Çünkü aydın kendi iktidarını toplumu eleştirerek ve zorbalık yaparak oluşturmaya çalışır. Tutuklu'nun özgürce düşünme dediğ i şeye "Delice deseniz daha yerinde olurdu." (Anday, 1965, s. 55) diyen Kız, özgürce düşünmeme sebebini birkaç satır sonra açıklar:

"Bir arada yaşayan insanlar vardır, ben de onlardan biriyim. Yalnız olmaktan korkarım." (Anday, 1965, s. 55)

Kız, aydını eleştirirken aydının her daim kendini haklı görmesi üzerinde özellikle durur. "Demek benim haklı olabileceğ imi bir an bile hatırlanıza getirmiyorsunuz?" (Anday, 1965, s. 57) diyen Kız, aydından "Seninki doğ ru değ il de onun için." (Anday, 1965, s. 57) cevabını alır. Böylece açık bir şekilde aydının doğ ru kabulünün kendisiyle sınırlı olduğunu belirten toplum, mevcut durumda yaşananları gözler önüne serer ve "Size burada ne yaptılarsa, bana uygulayın onları, bekliyorum." (Anday, 1965, s. 58) der. Böylece hem Tutuklu'nun aksine bu sefer hapsedilenin ve tahakküm altında olanın toplumun temsili olduğ u açıkça dile getirilir hem de toplum tarafından bir başkaldırıdan ziyade mevcut durum ifade edilir.

Oyunda itaatkâr ve uysal bir toplumu temsil eden Kız, daha en baş ta ablasından bahsettiğ i sırada "Bir gün bile ş ikâyet etmemiş tir." (Anday, 1965, s. 43) ifadesini kullanır. Ardından Tutuklu'nun eleştirileri ile "O kadar derin düşünmez." (Anday, 1965, s. 44) dediğ i ablası ile kendisini eş tutar. Böylelikle derin düşünmeyen ve itaatkâr bir abla profili oluşturan Kız, aynı zamanda kendisinin ve temsil ettiğ i toplumun temel özelliklerini ortaya koyar. Eniştesinin cinsel isteğ ine boyun eğmemek için dirense de "Ben bir şey yapmadım daha." (Anday, 1965, s. 62) diyerek aslında bir kırılma yaş ar. Bu isteğ e razı olacağı nın, itaat edeceğ inin ilk sinyalini verir ve oyunun sonuna doğ ru "Kaliyorum." (Anday, 1965, s. 68) sözleriyle direnmeye çalıştığ ı talebi kabul eder ve iktidara karşı yine itaat eden konumuna yerleşir.

Yaş adığ ı kırılma sonrası teklifi kabul eden Kız, aydınla geçirdiğ i yarım saatin sonunda tüm "ahlak kuralları sarsılır" (Anday, 1965, s. 67). Bunun tek sebebi ise Tutuklu ile yaş adığ ı diyalogdur (Anday, 1965, s. 67). Şayet toplum, aydın ile iletişime girmese mevcut durumdaki kabulleriyle devam edecek ve aydının talebine karşı gelecektir. Fakat aydının ikna ç abası sonucunda insanlar tarafından dayatılan tüm kabulleri yıkılan toplum, aslında bu sefer de aydının kabullerinin ve isteklerinin tutsağ ı olur. Her ne kadar aydının cinsel isteğ ine boyun eğmeyen ve kendi kabulleri olarak gördüğü fikirlerini muhafaza etmeye ç abalayan bir toplum görsek de

genel itibarıyla bakıldığında detaylı düşünmeyen, sorgulamayan ve iktidar olmaktan ziyade itaat eden bir toplum profili çizilir.

Sonuç

Hayatın her alanında karşımıza çıkan iktidar kavramı, bir tutuklu ile komiserin karşı karşıya kaldığı *İçerdekiler* oyununda da net bir biçimde kendisini gösterir. Fakat bu oyunda farklı olan birinci perdede itaat eden konumunda olan Tutuklu'nun ikinci perdede iktidar konumunda olması ve kendisine uygulanan tüm hegomonik baskının ayısını Kız'a uygulamasıdır. Kendi tahakkümünü meşurlaştırmaya gayret eden iktidar, karşısındaki bir diğer üzerinden kendi gücünü sergiler. Buna bağlı olarak gücü elinde bulunduran iktidarlaşır ve dönüşür. Devletin temsili olan Komiser, aydın ve toplum karşısında gücü elinde bulunduran konumundayken onun çekilmesiyle bu güç aydın temsilindeki Tutuklu'ya geçer. Bu sefer iktidarın ve buna bağlı olarak gücün tek uygulama alanı toplum olur. Komiser ve Tutuklu'nun aksine toplum temsili olan Kız, iktidar konumunda yer almaz. Toplum her daim itaatkâr bir konumdadır.

İkna ve zorlama arasında bir fark olmadığı, Komiser'in tatlı dille ikna çabaları ardından gelen zorlayıcı tavrında görülür. İkinci perdede Tutuklu da aynı muameleyi Kız'a uygular. Fakat ikisinin sonucunda da her ne kadar direnç göstermeye gayret edilse de bu direnç sağlıklı bir biçimde devam ettirilemez ve kırılır. İlk perdede itaat eden bir aydın, ikinci perdede ise itaat eden bir toplum görülür. Bu da iktidarın gücüyle ve itaat edenin direnç göstermek istememesiyle ilişkilidir. Yine de oyun boyunca itaat eden konumunda bulunan Tutuklu ve Kız'ın tam anlamıyla itaatinden bahsedilemez. Tutuklu, gerek "okur yazar takımından" olmasıyla ve gerek Komiser karşısında "bilgi" gücünü elinde bulundurmasıyla tam anlamıyla güçsüz ve itaatkâr konumda değildir. Kız da başta kendisine yapılan teklife toplumsal kabullerle karşılık verir ve reddeder. Bu anlamda ikisi de direnç gösterir fakat yine ikisi de iktidarın zorlayıcı ve zalimane tavrına dayanamaz ve boyun eğir.

Oyun boyunca gah Komiser gah Tutuklu iktidar konumundadır ve iktidar oluşundaki en büyük dayanak güçtür. Söz konusu güç, yeri geldiğinde zorbalık olarak yeri geldiğinde ise sözlü şiddet olarak kendini gösterir. Hatta Komiser ve Tutuklu maddesel olarak bu gücü gösterebilmek için tahakküm altındaki kişinin karşısında zayıf kaldıkları anlarda ayağa kalkarlar yahut itaat edenin oturması beklerler. Böylece iktidar, sadece sözel bir şiddetin ve zorbalığın yanı sıra fiziksel olarak da sergilenmeye çalışılır.

Oyun boyunca iktidar oluşun en büyük göstergesi, iktidar olanın kabalaşması ve zalimleşmesidir. Bu iki olumsuz unsur da iktidarın gücü elinde bulundurmak istemesiyle ilişkilidir. Komiser, duymak istediği itiraf için üç yüz kırk beş gün tutukluluk süresini uzatır

ve Tutuklu'yu görüşe gelen eşini geri göndermekle tehdit eder; Tutuklu ise teklifini kabul etmesi için Kız'a durmadan baskı uygular ve Kız'ın direncinin dayanağı olan inandığı ve kabullendiği tüm normları yıkmaya gayret eder ve yıkar.

İçerdekiler oyunu gerek mekân gerekse karakterlerin isimlerinden anlaşılacağı üzere devlet, aydın ve toplum çatışmasını ele alır. Bu bağlamda iktidar olma meselesi de oyunun merkezindedir. Oyun boyunca karşımıza çıkan iktidar kavramı oyunun devamında âdeta bir güç savaşına dönüşür. İtaat edenin iktidar olmasıyla zalimleşmesi, itaat edenin direnç göstermesi fakat başarılı olamaması iktidar mücadelesini ve iktidara yaklaşımı net bir biçimde gösterir. İktidar olanın gücü elinde bulundurması ve karşısındakini itaat etmeye zorlaması; bu uğurda kabalaşması, zorbalılaşması hatta fiziksel yahut sözel şiddete başvurusu iktidar olmanın getirileri olarak oyun boyunca okura sunulur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Anday, M. C. (1965). *İçerdekiler* (1. Baskı). Varlık.
- Bozkurt, H. K. (2021). *Orhan Asena'nın Tiyatrolarında İktidar ve güç mücadelesi* (Yüksek Lisans Tezi, Tez No. 680856). Marmara Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji* (M. Özcan, Çev.) (1. Baskı). Ayrıntı.
- Oskay, H. B. (2020). *Türk Romanında İktidar mücadelesi* (Doktora Tezi, Tez No: 652825). Marmara Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özkaya Karaismailoğlu, F. (2006). *Teoride İktidar Tartışmaları; Marx, Nietzsche, Weber, Foucault* (Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 187791). Uludağ Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Revel, J. (2012). *Foucault sözlüğü* (V. Urhan, Çev.) (1. Baskı). Say.
- Russel, B. (2004). *İktidar* (M. Ergin, Çev.) (1. Baskı). Cem.
- Somuncu, S. (2015). *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji* (1. Baskı). Hece.
- Güncel Türkçe Sözlük. Retrieved from <https://sozluk.gov.tr/?kelime=>. Erişim Tarihi: 20.01.2023.
- Yücel Spahiu, E. (2002). Michel Foucault-Foucaultcu İktidar, söylem ve özne Kavramları. *Kurgu Dergisi*, 19, 271-281.
- Zarka, Y. C. (2012). *İktidarın Simgeleri Machiavelli'den Foucault'ya politik felsefe çalışmaları* (S. Şahin, Çev.) (1. Baskı). Sitare.